

Indledning

Du vil måske erindre, min kære læser, at der i slutningen af Filosofiske Smuler (side 162) fandtes en ytring, et noget, der kunne se ud som et løfte om en fortsættelse.

Som et løfte betragtet var vist hin ytring ('dersom jeg nogensinde skriver et næste afsnit') så skødesløs som mulig, så langt som mulig fra en tro-lovelse.

Jeg har derfor heller ikke følt mig bundet af hint løfte, om det end var min hensigt fra begyndelsen at indfri det, og samtidig med løftet det fornødne allerede var færdigt.

For så vidt kunne løftet gerne have været med stor højtidelighed, *in optima forma*, dvs. 'i bedste form'; men det ville have været inkonsekvent, at udgive en pjece, der var således beskaffen, at den ikke kunne og ikke ønskede at vække sensation, og da i den at anbringe et højtideligt løfte, der, hvis ellers noget, er beregnet på sensation, og vel også ubetinget ville have vakt en uhyre sensation.

Du ved nok, hvorledes det går til. En forfatter udgiver en meget stor bog; næppe har den været ude otte dage, da han tilfældigvis taler med en læsende, der høfligt deltagende i længslens gløden spørger: Om han ikke snart skriver en ny bog.

Forfatteren er fortryllet: At have en sådan læsende, der så hurtigt arbejder sig gennem en stor bog, og trods arbejdet bevarer lysten.

Ak, den stakkels bedragne! I samtaleens løb vedgår hin for bogen velvilligt interesserede læsende, der længselsfuldt imødeser den nye bog, han vedgår, at han slet ikke har læst den, og vel aldrig får tid dertil, men i et selskab, hvor han havde været, havde han hørt tale om en ny bog af den samme forfatter: Og at få vished i denne sag beskæftiger ham overordentligt.

En forfatter udgiver et skrift, han tænker som så, nu har jeg frist en månedstid, indtil de herrer *recensenter*, dvs. 'anmeldere', få det gennemlæst.

Hvad sker? Tredje dagen efter udkommer et hastværks recenserende anskrig, som ender med et løfte om en anmeldelse. Dette anskrig vækker en uhyre sensation. Lidt efter lidt bliver bogen glemt, anmeldelsen kommer aldrig. To år senere bliver der i en kreds talt om hint skrift, og en velunderrettet kalder det tilbage i de glemsomes erindring ved at sige: Det var jo det skrift, som blev anmeldt af F. F.

Således tilfredsstiller et løfte tidens fordring. Først vækker det uhyre sensation, og to år efter nyder hin lovende endnu den ære at anses for at have indfriet det. Thi løftet interesserer; havde han indfriet det, havde han kun skadet sig selv; thi indfrielsen interesserer ikke.

Hvad nu mit løfte angår, da var den skødesløse form ikke noget tilfældigt; thi løftet selv var intet løfte, realiteter betragtet, for så vidt det var indfriet ved selve pjecen.

Vil man dele en sag i den letteste og den vanskeligste del, så bør den loven-
de forfatter bære sig således ad: Han begynder med den letteste del og lover
den vanskeligste som fortsættelse.

Et sådant løfte er alvor og i alle måder værd at antage. Letsindigere er det
derimod, når han gør den sværeste del færdig, og så lover en fortsættelse, især
en sådan, at enhver der blot opmærksomt har gennemlæst den første del, hvis
han for øvrigt er i besiddelse af den fornødne dannelse, let selv kan skrive
den, hvis han finder det umagen værd.

Således med de Filosofiske Smuler: Fortsættelsen skulle kun, som der blev
sagt, iføre problemet historisk kostume.

Problemet var, hvis der ellers var noget vanskeligt ved den hele sag, det
vanskelige; det historiske kostume er let nok. Uden at ville fornærme nogen
er det min mening, at ikke enhver teologisk kandidat ville have været i stand
til at fremsætte problemet blot med den dialektiske taktfasthed, hvormed det
er gjort i pjecen; det er min mening, at ikke enhver teologisk kandidat, efter at
have læst pjecen, vil kunne kaste den bort, og derpå selv fremsætte problemet
blot med den dialektiske tydelighed, med hvilket det er tydeliggjort i pjecen.

Hvad fortsættelsen derimod angår, da holder jeg mig overbevist om, og
ved just ikke, om det kan smigre nogen, at enhver teologisk kandidat vil være
i stand til at skrive den – dersom han da er i stand til at eftergøre de dialekti-
ske, uforfærdede stillinger og bevægelser.

Således var løftet om fortsættelsen beskaffent.

Det er derfor i sin orden, at det indfries i et efterskrift, og såre langt fra, at
forfatteren, hvis der ellers er noget vigtigt ved hele sagen, kan beskyldes for
fruentimmeragtigt at sige det vigtigste i et postscript.

Væsentligt set er der ingen fortsættelse.

I en anden forstand kunne fortsættelsen blive uendelig i forhold til dens
lærdom og *erudition*, dvs. 'lærd dannelse', der iførte problemet historisk på-
klædning. Ære være lærdom og kundskaber, priset være den, som med videns
sikkerhed, med *autopsiens*, dvs. 'undersøgelse ved selvsyn', tilforladelighed be-
hersker det *stofartige* dvs. 'historiske'.

Men det dialektiske er dog livskraften i problemet.

Bliver problemet ikke dialektisk tydeligt, anvendes der derimod en sjæl-
den lærdom, stor skarpsindighed i det enkelte: Så gøres sagen kun vanskelige-
re og vanskeligere for den dialektisk interesserede.

Unægteligt er der således angående hint problem præsteret meget fortræf-
feligt i henseende til grundig lærd dannelse, kritisk skarpsindighed, ordnende
kunst af mænd, for hvem nærværende forfatter føler dyb veneration, hvis vej-
ledning han som lærende i sin tid havde ønsket at kunne have fulgt med mere

talent, end hvad han er i besiddelse af, indtil han med blandet følelse af beundring over de udmærkede, og mismod i sin forladte, tvivlende nød troede at opdage, at problemet trods de fortrinlige arbejder ikke blev fremmet men tilbagetrængt.

Dersom således den nøgne dialektiske overvejelse viser, at der ingen *approximation*, dvs. 'tilnærmelse', er, at det er en misforståelse ad denne vej, at ville kvantitere sig ind i troen, et sansebedrag; at det er en anfægtelse for den troende at ville bekymre sig om sådanne overvejelser, en anfægtelse, han af al magt må kæmpe mod, bevarende sig i troens lidenskab, at det ikke skal ende med, at det lykkes ham (nota bene, ved at give efter for en anfægtelse, altså ved den største ulykke) at forvandle troen til noget andet, til en anden art af vished, at substituere sandsynlighed og garantier, hvilke jo netop blev forsmået da han selv begyndende gjorde springets kvalitative overgang fra ikke-troende til troende – dersom dette er således: Så har vel enhver, der ikke ukendt med lærd videnskabelighed og ikke uden lærvillighed har forstået det således, også følt sin betrængte stilling, når han i beundringen lærte at tænke ringe om sin egen ubetydelighed lige overfor de ved lærdom og skarpsindighed og fortjent navnkundighed udmærkede, så han atter og atter vendte tilbage til dem søgende fejlen hos sig selv, og når han i mismod måtte give sig selv ret.

Den dialektiske uforfærdethed erhverves ikke så let, og følelsen af sin forladthed, skønt man tror at have ret, beundringens afsked med de tilforladelige lærere er dens *discrimen*, dvs. 'fare'.

Det i form af indledning præsteredes forhold til den dialektiske er at ligne med en talers forhold til ham. Taleren fordrer at få lov til at tale, at udvikle sig i et sammenhængende foredrag; den anden ønsker det jo endog, da han håber at lære af ham.

Men taleren har sjældne gaver, har stort kendskab til de menneskelige lidenskaber, har fantasiens magt i skildring, har forfærdelsen at råde over for afgørelsens øjeblik.

Han taler da; han river hen; den hørende fortaber sig i skildringen; beundringen for den udmærkede gør ham kvindeligt hengiven, han føler sit hjerte banke, hele hans sjæl er i bevægelse: Nu samler taleren alvoren og forfærdelsen i sin skikkelse, han befaler enhver indvending at tie, han stævner sagen ind for den alvidendes trone, han spørger om nogen i oprigtighed for Gud tør nægte, hvad kun den vankundigste, den ulykkeligst forvildede tør nægte; mildt bevæget følger han formaningen til, ikke at give efter for sådanne tvivl, det forfærdelige er kun at falde i fristelsen; han *vederkvæger*, dvs. 'forfrisker', den bekymrede, river ham ud af forfærdelsen som moderen sit barn, der føler sig betrygget ved de ømmeste kærtegn: Og den stakkels dialektiker går bedrøvet hjem.

Han mærker vel, at problemet slet ikke blev fremsat, mindre løst, men vel-talenhedens magt har han endnu ikke styrke til at stå sejrrig imod; med beun-